

Крухмаль О.В.**Krukhmal O.V.**

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ НА ПІДСТАВІ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ДИНАМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

FINANCIAL FIRMNESS ESTIMATION ON THE BASIS OF DETERMINATION THE DYNAMIC STABLE BANK'S ACTIVITY CRITERIA

У статті розглядається сутність поняття стійкості банку, висвітлено підходи до оцінки фінансової стійкості, обґрунтовано необхідність застосування критеріїв динамічної стабільності при оцінці фінансової стійкості.

In the article the essence of bank's firmness concept is examined. Approaches to estimation of financial firmness are reflected. Necessity of the dynamic stability criteria application in the process of of financial firmness estimation is grounded.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, критерії оцінки фінансової стійкості, достатність капіталу, ліквідність, рентабельність, стабільність.

Keywords: financial firmness of bank, criteria of estimation of financial firmness, adequacy of capital, liquidity, profitability, stability.

Актуальність та постановка проблеми. В умовах посилення міжбанківської конкуренції для прийняття економічно обґрунтованих рішень щодо проведення операцій з комерційними банками клієнтам потрібна об'єктивна інформація про фінансовий стан банків та спроможність банків ефективно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, тобто фінансову стійкість банків. При чому, така інформація потрібна не лише клієнтам, а самим банкам, їх акціонерам, контролюючим органам. Отже, питання оцінки фінансової стійкості є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з вивченням фінансової стійкості банку, висвітлені в роботах Фетисова Г.Г., Примостки Л., Кочеткова В.М., Коваленко В.В., Шелудько Н. та інших.

Розгляд сутності поняття фінансова стійкість, а також розгляд складових стійкості, вивчаються в роботах Ларионові І.В., Склепового Є.В., Юданова А.Ю. [3, 6, 9].

В роботах Фетисова Г.Г. розглядаються проблеми формування та укріплення стійкості банківської системи, визначається роль банківського нагляду в забезпеченні стійкості банківської системи країни [7].

Вивчення робіт Примостки Л., Коваленко В.В., Петриненко Л.Ю. та інших свідчить про активне дослідження питань аналізу фінансової стійкості банку [5, 2, 4]. Зокрема, Петриненко Л.Ю. наводить аналіз існуючих методів оцінки фінансової стійкості [4]. Підходи до визначення рейтингу фінансової стійкості розглядаються у роботах Готовчикова І.Ф., Фетисова Г.Г. [1, 7]

Невирішена раніше частина проблеми. Незважаючи на численні публікації з даної проблеми у вітчизняній економічній літературі поки немає єдиного підходу до оцінки фінансової стійкості банку. Існують різні методи до оцінки та різні критерії фінансової стійкості. Очевидно, без чіткого і ретельного аналізу критеріїв та методичних основ оцінки фінансової стійкості неможливо дати інтегральну характеристику даного поняття.

Цілі статті. Цілями даної статті є аналіз критеріїв фінансової стійкості, методів її оцінки, а також обґрунтування застосування динамічного підходу до оцінки фінансової стійкості банку.

Викладення основного матеріалу.

Фінансова стійкість комерційного банку забезпечується достатньо прибутковою його діяльністю з обмеженнями відносно ліквідності й безпеки (надійності). Саме тому стійкість комерційного банку, на наш погляд, знаходиться під впливом всіх аспектів його діяльності і має складну структуру з кількома основними елементами. Суперечність між ліквідністю, надійністю та прибутковістю можна вважати основною проблемою, успішне розв'язання якої забезпечить фінансову стійкість банку.

Відтак центральною проблемою функціонування комерційного банку є забезпечення стійкості його діяльності, тобто здатності виконувати свої функції з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком, витримуючи зовнішній вплив.

Фінансова стійкість та її зміст в діяльності кредитної установи розкривається через основні показники, насамперед, через обсяг і структуру власних коштів, рівень дохідності і прибутковості, норму прибутку на власний капітал, дотримання встановлених показників ліквідності, мультиплікативну ефективність власного капіталу, обсяг створеної доданої вартості [8].

Вихідними домінантами при формуванні підходів до визначення поняття внутрішньої фінансової стійкості комерційного банку є стійкість капіталу та ресурсна стійкість.

Ступінь покриття активів за рахунок акціонерного капіталу характеризується мультиплікатором акціонерного капіталу. Чим більшим є значення цього мультиплікатора, тим більшим є потенційний ризик втрат банку і зниження його фінансової стійкості.

Структура банківських ресурсів істотно впливає на таку характеристику фінансової стійкості комерційного банку, як достатність його капіталу. Достатність капіталу відображає здатність банку захистити кредиторів та вкладників від непередбачених збитків, яких вони можуть зазнати в результаті невдалої діяльності банку.

При формуванні обсягу залучених і запозичених коштів банк повинен раціонально підходити до різноманітних їх джерел, оптимізувати їх, бо вони мають різний вплив на його фінансову стійкість. Їх переважна більшість є платними для банку.

Для оптимального фінансового управління банківськими ресурсами необхідний контроль не лише за використанням платних пасивів, а й за використанням залучених і запозичених ресурсів в цілому.

Для забезпечення фінансової стійкості, крім регулювання співвідношення власних і залучених коштів, необхідне й регулювання співвідношення середньо- й довгострокових зобов'язань банку (співвідношення депозитів до запитання й термінових) для підтримання стійкості депозитів.

Для оцінки рівня рентабельності банківської діяльності застосовуються показники рентабельності активів, капіталу, доходів, чистий процентний серед, чиста процентна маржа, тощо. Ключовими показниками, які у світовій практиці отримали назву ROE і ROA, є співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його акціонерного капіталу та співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його активів, відповідно.

Таким чином, з точки зору впливу на фінансову стійкість банку, визначальними внутрішніми факторами є концепція розвитку банку, його внутрішня політика, яка обумовлює розподіл активів і формування пасивів таким чином, щоб забезпечити:

- 1) надійність, що виражається у достатньому розмірі капіталу та обґрунтованому розподілі активів за функціональними групами на умовах повернення;
- 2) ліквідність, що проявляється в управлінні портфелем активів за умовами терміновості;
- 3) рентабельність, що виражається в максимізації доходності активних операцій та одночасній мінімізації витрат на залучення коштів.

Слід зазначити, що для оцінки фінансової стійкості банку сьогодні використовуються декілька методологічних підходів. Найбільш простим є коефіцієнтний

аналіз, що ґрунтується на розрахунку широкого переліку фінансових показників (ліквідності, достатності капіталу, прибутковості, рівня ризиків). Даний метод дозволяє детально і всебічно дослідити діяльність банку і виявити специфічні риси його функціонування, але не дозволяє визначити узагальнюючу оцінку фінансової стійкості. Інтегральні методи дозволяють визначити фінансову стійкість як одну кількісну характеристику та надають можливість порівняльного аналізу за великою сукупністю банків. При застосуванні інтегральних методів фінансова стійкість розраховується як агрегована сукупність базових показників.

Оцінка фінансової стійкості може здійснюватися за допомогою математично-статистичних методів, зокрема, факторного аналізу, дискримінантного аналізу, нелінійного оцінювання [4].

Звертаючи увагу на те, що критерії стійкості діяльності в економіці застосовуються для характеристики складних динамічних систем, то діяльність банку, яка підвладна впливу великого числа випадкових і не випадкових факторів, слід оцінювати саме із застосуванням критерію стійкості.

На нашу думку, при оцінці фінансової стійкості із застосуванням будь-якого з наведених вище методів, доцільно враховувати не статичний стан банку, а його динамічну характеристику.

Слід зазначити, що в працях українських та зарубіжних вчених поняття стійкості часто пов'язується з поняттями стабільність, рівновага, надійність.

Так, Юданов А.Ю. вважає, що ознакою стійкості є стабільність, як здатність опинитися в привілейованому, відносно менш уразливому положенні під час криз та здатність їх переборювати.[9] Стабільність та стійкість як характеристики якості банківської системи досить близькі поняття. Але на відміну від стійкості, що передбачає здатність системи протистояти силі, стабільність акцентує увагу на здатність до постійного відтворення. Стійкими як банк так і банківська система стають завдяки своїй стабільності. Стабільність – це постійна якісна характеристика, стійкість – це те, що здобувається, змінюється в процесі функціонування.

Ларіонова И.В. вважає, що стабільність є більш широким поняттям і стійкість є основою стабілізації. За її думкою, стабільність банківської системи - це її здатність протистояти зовнішньому та внутрішньому впливу, зберігати стійку рівновагу та надійність протягом часу.[3]

На нашу думку, стійкість є поняттям, що звернене не на статику, а на рух, розвиток. Стійкість як основа розвитку базується на стабільності, здатності протистояти внутрішньому та зовнішньому впливу.

Отже, для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не тільки показники, що характеризують фінансовий стан, а й досліджувати стабільність діяльності банку. Виходячи із значень базових показників та критерію їх динамічної стабільності банки можна поділити на чотири групи:

- значно стабільний фінансовий стан – базові показники знаходяться в межах рекомендованих значень, значення цих показників є стабільними;
- достатній фінансовий стан, що підвладний коливанням – базові показники знаходяться в межах рекомендованих значень, але значення цих показників є нестабільними;
- стабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих значень, значення цих показників є стабільними;
- нестабільно низький фінансовий стан – базові показники виходять за межі рекомендованих значень, значення цих показників є нестабільними.

При цьому фінансово стійкими є лише банки, що відповідають характеристикам першої групи, банки наступних трьох груп є фінансово нестійкими.

Для оцінки стабільності динамічних рядів базових показників фінансової стійкості доцільно застосовувати варіацію. Чим менша варіація, тим більш стабільною є сукупність. Для характеристики варіації скористаємось коефіцієнтом варіації, за допомогою якого можна оцінити однорідність сукупності. Однорідною прийнято вважати сукупність, для якої коефіцієнт варіації становить менше 33%.

На підставі розглянутих критеріїв було проведено аналіз фінансової стійкості за вибіркою дванадцяти найбільших банків України, активи яких за результатами 2003-2005 років складають більше 55% активів банківської системи.

Для аналізу було обрано три базових показника, що характеризують основні напрямки оцінки фінансової стійкості: мультиплікатор статутного капіталу, показник загальної ліквідності, рентабельність активів.

Капітал банків за останні три роки зростає значними темпами. По групі банків, що розглядаються за період з 2003 по перший квартал 2006 року він зріс більш ніж в три рази з 3,8 млрд. грн. до 12,7 млрд. грн. Але провівши аналіз показників достатності капіталу та їх стабільності в розрізі по банкам можна зробити інші висновки.

Наведені в таблиці 1 дані, свідчать, що 9 з 12 банків мають стабільний мультиплікатор статутного капіталу, і у трьох банків значення мультиплікатора виходить за межі рекомендованого (від 8 до 25). Високі значення мультиплікатора статутного капіталу мають Укрсоцбанк і Промінвестбанк, дещо вище за рекомендоване значення показника у банка Надра. У Укрсиббанку, хоча мультиплікатор останнім часом

знаходиться в межах норми, його значення не є стабільним, внаслідок нерівномірного нарощення активів і статутного капіталу. Нестабільне значення мультиплікатора Укрсоцбанку пояснюється тим, що при постійному збільшенні активів статутний капітал залишається незмінним.

Таблиця 1

Аналіз значення мультиплікатора статутного капіталу

	Назва банку												Усього по групі
	Приватбанк	Аваль	Промінвестбанк	Укрсиббанк	Укрсоцбанк	Укрексімбанк	Ощадбанк	Райффайзенбанк Укр	Надра"	Фінанси та кредит"	Брокбізнесбанк	Укрпромбанк	
01.01.2066	22,0	12,4	71,2	15,8	165	15,5	13,6	14,2	27,5	11,6	13,3	7,1	18
01.04.2006	19,5	12,8	72,9	14,2	154	13,9	13,5	13,6	24,7	10,6	13,6	7,0	17,1
01.10.2005	17,7	17,3	69,1	11,8	135	17,5	25,7	17,4	57,9	9,6	11,0	6,4	18,9
01.07.2005	15,9	15,0	65,4	12,0	136	18,6	22,6	15,0	54,4	24,2	12,9	5,6	18,9
01.04.2005	14,7	13,1	59,6	10,3	128	17,5	17,8	14,4	50,2	20,9	11,8	5,1	17,1
01.01.2005	16,0	11,9	53,0	9,5	101	14,4	16,8	14,2	48,0	16,8	11,1	4,0	15,8
01.10.2004	22,4	13,2	62,3	9,6	89,7	15,6	21,3	11,0	56,6	17,5	16,0	8,9	19,1
01.07.2004	20,3	13,1	48,6	8,6	80,4	15,7	31,6	10,4	52,6	15,9	24,5	6,9	17,2
01.04.2004	15,6	13,5	40,8	20,3	74,6	16,4	31,1	19,1	58,4	13,2	23,0	11,6	19,5
01.01.2004	14,1	12,4	38,1	27,1	73,7	14,8	28,0	20,0	52,6	13,6	22,3	9,2	18,5
01.10.2003	24,8	17,3	35,0	24,6	68,3	18,2	27,5	12,6	43,1	9,6	22,8	11,1	22,4
01.07.2003	22,5	15,7	34,5	24,6	61,4	23,0	27,0	10,4	38,5	9,0	20,8	9,7	22,3
01.04.2003	20,0	13,7	31,5	29,4	51,3	21,6	24,9	9,9	32,7	27,9	18,7	7,0	21,1
01.01.2003	26,2	12,6	27,6	22,2	50,2	18,1	45,9	10,4	29,2	26,8	17,2	7,9	21,6
коефіцієнт варіації	19,1	12,3	30,6	41,2	38,2	14,8	33,0	23,1	25,9	38,5	27,7	27,7	10,4
однорідність сукупності	однорідна	однорідна	однорідна	неоднорідна	неоднорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	неоднорідна	однорідна	однорідна	однорідна

Отже, враховуючи значення та стабільність показника, до фінансово стійких банків за критерієм достатності статутного капіталу можна віднести Приватбанк, Аваль,

За критерієм рентабельності, жоден з банків, що потрапив до вибірки, не може бути віднесений до фінансово стійких внаслідок значного коливання значень показника рентабельності активів (таблиця 2).

Таблиця 2

Аналіз змін показника рентабельності активів банку

[illegible]

Слід зазначити, що за критерієм ліквідності всі банки, що увійшли до вибірки, є фінансово стійкими внаслідок відповідності показників ліквідності рекомендованим значенням та стабільності значень показників (таблиця 3).

Таблиця 3

Аналіз стабільності показника загальної ліквідності

	Назва банку												Усього по групі
	При ват банк	Аваль	Промін вест банк	Укр сиб банк	Укр соц банк	Укр ексімба нк	Ощ адб анк	Рай ф Файзен банк Укр	Над ра"	Фін анс и та кредит "	Брокбізнес банк	Укр промба нк	
01.01.2066	1,10	1,11	1,11	1,09	1,10	1,11	1,09	1,11	1,11	1,12	1,15	1,18	1,11
01.04.2006	1,11	1,10	1,10	1,10	1,11	1,11	1,09	1,10	1,10	1,12	1,15	1,18	1,11
01.10.2005	1,11	1,08	1,10	1,12	1,12	1,10	1,05	1,07	1,09	1,14	1,14	1,20	1,10
01.07.2005	1,12	1,10	1,10	1,12	1,11	1,11	1,06	1,08	1,09	1,06	1,13	1,23	1,11
01.04.2005	1,13	1,11	1,11	1,14	1,11	1,11	1,07	1,09	1,10	1,07	1,15	1,26	1,12
01.01.2005	1,11	1,12	1,12	1,15	1,15	1,13	1,08	1,09	1,10	1,09	1,16	1,34	1,13
01.10.2004	1,08	1,11	1,10	1,14	1,11	1,12	1,06	1,11	1,08	1,13	1,12	1,14	1,10
01.07.2004	1,08	1,12	1,12	1,16	1,11	1,12	1,04	1,12	1,08	1,10	1,10	1,18	1,04
01.04.2004	1,10	1,11	1,15	1,08	1,12	1,12	1,04	1,07	1,07	1,11	1,11	1,10	1,05
01.01.2004	1,11	1,10	1,16	1,07	1,12	1,13	1,05	1,06	1,08	1,11	1,09	1,13	1,05
01.10.2003	1,06	1,08	1,14	1,07	1,11	1,14	1,05	1,10	1,09	1,16	1,09	1,11	1,09
01.07.2003	1,17	1,14	1,22	1,12	1,21	1,24	1,10	1,18	1,15	1,20	1,15	1,16	1,17
01.04.2003	1,18	1,15	1,25	1,12	1,26	1,25	1,10	1,18	1,17	1,11	1,18	1,23	1,18
01.01.2003	1,21	1,16	1,29	1,16	1,26	1,30	1,10	1,16	1,19	1,10	1,20	1,24	1,20
коефіцієнт варіації	3,43	2,12	5,10	2,68	4,70	5,40	2,14	3,47	3,08	2,99	2,80	5,34	4,21
однорідність сукупності	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна	однорідна

Отже, проведений аналіз свідчить, що жоден з банків не може вважатися абсолютно фінансово стійким оскільки принаймні по одному критерію не підпадає під характеристику фінансово стійкого банку із значно стабільним фінансовим станом.

Висновки та подальші розвідки. Таким чином, оскільки фінансова стійкість є динамічною інтегральною характеристикою банку, то, відповідно, найбільш прийнятним для проведення аналізу та управління фінансовою стійкістю слід вважати динамічний підхід. Суть застосування такого підходу полягає в тім, що для оцінки фінансової стійкості доцільно використовувати не тільки показники, що характеризують її складові, а й досліджувати критерій стабільності діяльності банку.

Проведений за вибіркою банків аналіз лише показує сутність методу оцінки фінансової стійкості із врахуванням динамічних змін показників, що використовуються в оцінці. Розрахунки свідчать, що банки які мають базові показники в межах норми не завжди однозначно можуть бути віднесені до фінансово стійких внаслідок нестабільної діяльності. Отже розглянутий підхід дозволяє розглядати фінансову стійкість банку як основу його розвитку, що базується на стабільності, здатності протистояти внутрішньому та зовнішньому впливу.

Підсумовуючи все зазначене вище, слід сказати, що запропонований підхід дозволяє вирішити лише частину проблем аналізу фінансової стійкості. Наступною задачею є побудова методики аналізу фінансової стійкості, що дозволяла б узагальнити оцінки по всім критеріям й отримувати єдине значення інтегрального показника фінансової стійкості банку.

1. Готовчиков И.Ф. Финансовая устойчивость банка. // Банковские технологии. – 2004.- № 4.- С.
2. Коваленко В.В. Методи аналізу та управління фінансовою стійкістю комерційного банку // Вісник Української академії банківської справи.- 2002.- № 2.- С.39-48
3. Ларионова И.В. Реорганизация коммерческих банков. – М.: Финансы и статистика, 2002
4. Петриченко Л.Ю. Аналіз методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків // Финансовая консультация (рус.).- 2002.- № 1.- С.75-80
5. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу // Вісник Національного банку України (укр.).- 2002.- № 10.- С.40-45
6. Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України (укр.).- 2002.- № 5.- С.138-143
7. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы // Финансы и кредит (рус.).- 2002.- № 15.- С.2-14

8. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник НБУ. – 2000. – № 3. – с. 40-43.
9. Юданов А.Ю. Секреты финансовой устойчивости международных монополий. - М.: Финансы и статистика, 1991
- 10.
11. Банківський нагляд. Фінансовий стан банків України // www.bank.gov.ua

Крухмаль, О.В. Оцінка фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динамічної стабільності діяльності банку [Текст] / О.В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 9. — С. 43-51.